

de FORIS vingué el francès *fors*, *hors*; i en oc., *fors* junt amb *fora(s)*; també hi havia hagut *fors* = *fora* en un període arcaic del català, d'on sortí *via-fors*, variant d'aquella combinació: «ausí son de *via ffors*, e exí, per acórrer a la remor» ross., a. 1409 (*InuLC*, s. v. *remor*).

I reduint-se *-rs* a *-s*: «--- entrà per Bna. un hom cridant, altes veus, *via ffors*, e continuà lo dit somatent a les Corts, dels veguers e Balie e en la casa de la Ciutat, denunciant que un gentilhome --- appellat ---, ab alguns còmplices a cavall ---» a. 1457 (*Ardits* II, 274); «lo veguer de Bna. --- cridant per cantons e plasses *via fos*, princeps namque ---» 1459 (*Ardits* II, 282). Tot seguit substantivat: «anaren-se'n a la ciutat d'Agda, e la pres e la barrejà tota --- e l'altra companya sua anaren a --- Viats --- e barrejaren-ho --- e així lo *via-fos* anà per l'encontrada: e aquells --- de Sijà vengren a mar, mas ---», Muntaner (Casac. v, 13.16); «a pauc sentim gran *via-fos* / --- / e demandam / quina remor era tan gran / ---», *Testament d'En Serradell* (b-3, v. 456). També es mantingué fins tard: «voce tubae ac cornu de *viáfòs*» a. 1501 (CaCandi, *StHilariS.*, p. 81), i encara *via-fòs* en un doc. de Bages de 1673 (Castellgalí, *BABL* VII, 56).

Ha intrigat els historiadors l'origen del mot *via-fora* igual que el de la institució del so-metent i dels costums senyorials entorn de l'Usatge *Princeps namque*. I ha estat lloc comú veure-hi relíquies feudals germàniques no sols en les institucions sinó també en els mots:² «algunos de los vocablos germánicos empleados para designar este grito de alarma y demanda de auxilio significan 'sal fuera', como el de *viafor*, usado en Cataluña», Ed. de Hinojosa (*El Rég. Señ. en Cat.*, 108), que era savi, crític i autèntic, almenys en història del dret.

Devia pensar en mots i frases on entra l'al. ant. i mod. i ags. *weg*, angl. *way*, gòt. *wigs* 'via, camí', amb els quals realment s'han fet molts usos paral·lels als de *via* assenyalats supra: al. *bände weg!* 'deixeu anar, lluny d'ací', *fire away!* imp. «go away!», *make away* 'lluny d'aquí!'; angl. *away* 'lluny' < ags. *on-weg*; *away!* *with* «to destroy», ags. i neerl. *weg-läga* «besetting ambush», angl. *to waylay* v. tr. «lie in wait for; wait about for, to rob», angl. dial. *do'way* «put out of existence»; angl. *hands off!* 'no us hi emboliqueu' etc.

En això hi deu haver bastant de cert, però crec que en tot cas seria més com a desenrotllaments paral·lels germano-romànics, que com a imitació del germànic: com a molt, influència germànica sobre un fons de dret feudal permeable a corrents semàntics germanitzants, de cap manera pur calc: l'it. i el cat. justament són llengües romàniques amb influència germànica més moderada que el fr.-oc., i diferent, però no més forta, que el cast.-port.; quan justament en això *tenim* fets sense gaire o cap paral·lel en aquestes altres llengües; i segons l'exposició que n'he fet més amunt, hem vist, en tot cas, el descabdellament de *via-fora* quedant satisfactoriament explicat com a evolució interna del català.

D'altra banda, el desenrotllament de *via* per camins

adverbials i interjectius no s'acabà aquí. Prengué també sentits semblants als de l'it. *via!* 'vaja!, fora!', ll. *au!*, 'id.'; d'altra banda, com el cat. *au*, *apa*, pogué pendre matís exhortatiu i àdhuc aplaudidor o almenys encoratjador: 'apa, endavant!': «---Digueu lo contrari, e callaré---. —No --- mentir deliberadament --- nave cascú per son vent---. —A fer covendrà --- car a diverses tèrmens anam. —*Via*, doncs —dix ell—, vejam què-t va per lo cor. —Tu has dit lo pijor --- de dones --- vull-les excusar tant com poré --- dient lo bé ---», BMetge (*Somni* V, NCL., 133, 20).

Tendia a mera partícula emfàtica. 'Vinga': «—*Via* —dixeren los pescadors— amenem-la al monestir, a madona l'Abadessa», *Comtessa Fi*. (NCL. XLVIII, 112). Més, StVicentF: «Déus diu: —*Via!*, que yo lo speraré algun dia, que per aventura demà se convertirà--- e done sentència que muyre, e veus que los ministres dien: —*Via!*, feu-lo penjar—, e lo Rey ha tanta de compassió que diu: —*Via*... si-s vol corregir... yo lo speraré», StVicentF; «Estant fadrí, dix a la germana: —E a mi no besareu la mà?—. Dix ella: —*Via* per a minyó! —Ara *via*... —dix ell— que vós la-m besareu!—. E, per avant, essent bisbe sent Ambròs, la .y besà», id. (*Serm.* II, 116.10; *Quar.*, 185.75; més encara: *Serm.* II, 9.6, i el citat a *prohom PROU*, *Serm.* I, 79.27).

Hi hagué també usos paral·lels en castellà antic (*DECH* v, 797b24-35), i més en llengua d'Oc, en particular, l'ant. *via sus!* (ja en una alçada de B. d'Alamanon), Appel, *Chr.* 55.48, Rayn. v, 540a; «*Via* en nom de Déu!», *Evangeli de l'Enfansa*, ib. 9.221 etc.

Via lactia [Belv.] no és expressió tradicional ni antiga en català: pres del ll. *via lactea*, abans *circulus lacteus* (Ciceró), imitat del gr. *γαλαξίας κύκλος* [c. 10 a. C.], i anteriorment el simple *γάλα* ['la llet'], ja c. 500 a. C.; l'expressió popular catalana és el *camí de Sant Jaume*, i encara més (en el camp) *el carrer de Sant Jaume*. Per a les denominacions en les llengües afins, incloent-hi alguna dada catalana, veg. H. Rotzler, «Die Benennungen der *Milchstrasse* im Französischen», *RFgn.* xxxiii; GBähr, «El arco iris y la *via lactea* en Guipúzcoa», *RIEB* xxii. Però en bon ús literari: «una túnica blanca com la *via lactia* d'una nit de primavera», Coromines (*Pres. Imag.* XII, O. C., 883a1).

DERIV.: *Viader* cogn., abans certament 'caminant' (en menyspreu de la lingüística suggereix *AlcM* un NP germ., que només podia donar **guaiter* segons fonètica); *viadera* gènere poètic conreat per Cerverí (49/1; veg. Jeanroy, *Studies M. Pope* 1939, 209ss.); anàlogament 'pelegrí, caminant, viatger' (Verdaguer), 'el qui fa via en aquest món' (epitafi Olot, 1862), mentre que en el llenguatge piadós men. és 'el qui ens hi guia': «Jo entreg la meua ànima / a mon Creator: / seis mon *viador*, / vós, Rey de Glòria!», oració popular, Camps Merc. (*Folk.* I, 5). *Viadora* (teixits, Belv.; deu estar antiquat, car manca a *BDC* IV).

Vial [1518] 'viarany muntanyenc, importància mitjana': «--- afronta per lo *vial* enllà ---», marcant els límits de Llavorsí, *Spill* de Castellbó, 126v; «*vial*, *via-*